

Pre slávu športu

Počátkem 90. let minulého století se stal přítel MUDr. Peter Osuský z Bratislavy, jeden z největších současných odborníků na olympijskou filatelii a člen Olympsportu, pravidelným přispěvatelem do rubriky *Filatelie jednoho slovenského deníku*. Své příspěvky, psané pro široké spektrum čtenářů, vydal následně v malém knižním vydání. S jeho svolením budeme v nové grafické podobě a pokud to bude možné, tak s barevnými přílohami, pravidelně otiskovat Peterovy články k jednotlivým Olympiádám. I po čtvrtstoletí nám poskytují mnoho nových informací, podnětů a inspirací k rozšíření našich sbírek a exponátů.

Kdo znáte Petera Osuského ze setkání Olympsportu, kde skoro pravidelně přednáší o svých exponátech, tak mi určitě dáte za pravdu, že je neuvěřitelný perfekcionista, který má všechny své exponáty zpracované do posledního detailu, včetně souvislostí ať již historických, geografických nebo třeba politických. Je nevyčerpatelnou studnicí informací k přednášené problematice a vše dokumentuje exkluzivním filatelistickým materiálem. Ne jinak je tomu i u jeho článků....

-jpb-

Znovuzrodenie olympijskej idey

Píše sa rok 1894. Barón Coubertin už vyše roka neúnavne pracuje. Napriek ľahostajnosti, nezáujmu i odmietavým postojom, na ktoré naráža na mnohých miestach, píše, cestuje, vysvetľuje a presvedčuje. A nakoniec zvolá na jún do Paríža „Kongres pre obnovenie olympijských hier“.

Poštové správy vydávajú v tých časoch len málo známok, ktoré slúžia výlučne ako potvrdenie o zaplatení poštovného odosielateľom (nie sú ešte dávno časy, kedy poštovné platil - príjemca!) a neplnia takú významnú štátno- a ideovo-propagačnú úlohu ako dnes. Nesú zväčša len portréty panovníkov, alebo poštové symboly, heraldické prvky či proste púhe čísla ako obrazový motív. Zakrátko sa však objavia prvé lastovičky v podobe príležitostných známok, pripomínajúcich osoby či udalosti štátneho či svetového významu. Dnes tvoria tieto tzv. príležitostné známky veľkú väčšinu známok vydávaných poštovými správami celého sveta.

A keďže v čase parížskeho kongresu sa ešte nepoužívali ani príležitostné pečiatky, má to filatelistu, ktorý chce dokumentovať túto - ako ukázala budúcnosť historickú - udalosť, veľmi ťažké. Má síce nádej, že získa obálku či poštový lístok (nesprávne: dopisnicu) s parížskou pečiatkou z dní 16.-24. júna, kedy sa kongres v staroslávnej Sorbonne konal. Možno získa i pečiatku poštového úradu v jej blízkosti, ale musí poznať rozmiestnenie parížskych pôšt v tých časoch. Získať list (obálku), ktorým sa Coubertin obracal na

delegáta kongresu, je skôr sen než reálna perspektíva, a i tak by išlo skôr o muzeálny kúsok než o materiál vhodný do filatelistického exponátu. Treba si totiž uvedomiť, že vhodný je len ten materiál alebo prvok obálky či lístka, ktorý má priamy vzťah k poštovej preprave (známka, pečiatka, doporučovacia nálepka či pečiatka doručovacej pošty). Adresa odosielateľa či príjemcu, nech sú hocijako významnými osobnosťami, nerobí do exponátu zaradený list filatelistický vzácnym.

A tak máme len dobovú vinetu - zálepku, ktorou sa namiesto vtedy už stále menej používanej voskovej pečate zalepovala obálka na rube ako zábrana pred jej neoprávneným otvorením. Je svetlomodrej farby a nesie historický letopočet 1894. Nie je síce pravým filatelistickým materiálom, ale aj tak je skutočnou ozdobou zbierok, lebo zachovalých kusov je veľmi málo (snímka 1).

Máme však možnosť dokumentovať tento významný kongres známkou s Coubertinom. Je ich dnes už veľa, najvhodnejšou je iste francúzska (2), lebo vyšla v jeho vlasti, i keď najstaršia vyšla na ostrove Haiti (3) už v roku 1940.

Z vlasteneckých pozícií patrí do exponátu aj odtlačok výplatného stroja (tá známa červená „pečiatkoznámka“, ktorú nachádzate, niekedy doplnenú i názvom podniku alebo reklamným či propagačným sloganom na „úradnej“ a inej korešpondencii, na ktorej nie sú nalepené poštové známky), ktorým si sekcia zberateľov olympijských materiálov na pošte v Českom Brode, kde sa konalo jej stretnutie, pripomenula 125. výročie narodenia zakladajúceho člena Medzinárodného olympijského výboru dr. Jiřího Gutha-Jarkovského. Tento gymnaziálny profesor a neskôr hlavný ceremoniár prvého prezidenta T. G. Masaryka bol dlhoročným zaslúžilým členom MOV a na našej filatelickej ceste dejinami olympizmu sa s ním ešte stretne.

MUDr. PETER OSUSKÝ, CSc

Aténska olympijská premiéra

Na základe rozhodnutia parížskeho kongresu boli organizáciou I. olympijských hier poverené Atény. Uskutočnili sa však až po tvrdom vnútroľtíckom boji. Problémy boli, tak ako často aj dnes, predovšetkým ekonomického rázu. Grécko získalo nezávislosť po stáročíach tureckého útlaku v roku 1830 a bolo malé a chudobné (jeho vtedajšiu rozlohu ilustruje známka na snímke č. 1). A to, že to Gréci nemali so silnejšími susedmi ľahké, dokazuje i skutočnosť, že rok po I. OH vtrhli do severnej Tesálie opäť turecké vojská a dobyli jej hlavné mesto Larisu, čo „oslávili“ aj vydaním zvláštnych osemuholníkovitých známok ozúbkovaných do tvaru hviezdy, ktoré sú dodnes tvarovo unikátne (2). Toto odbočenie ukazuje, že tvorba zaujímavého filatelistického exponátu musí byť podložená komplexnými historickými znalosťami a štúdiom literatúry zďaleka nie len filatelickej či úzko športovej.

Prečo sa toľko venujeme ekonomickej situácii usporiadateľskej krajiny? Tu je odpoveď - a tentoraz vyslovene filatelistická: parlamentu, stojacemu pred finančnou otázkou zabezpečiť hry, prišiel návrh získať prostriedky vydaním príležitostnej série známok s olympijskou tematikou s tým, že 50 % zisku z ich predaja malo slúžiť na krytie nákladov hier. A keďže sa návrhu ujal sám princ Konštantín (3), neskorší panovník, má olympijská filatelia prvú a dnes už skutočne vzácnu sériu, ktorej vyššie hodnoty (2, 5 a 10 drachiem) sú v nepoužitom stave ozdobou zbierok a nelacnou položkou v aukčných katalógoch svetových filatelistických firiem. I pri nich sa výrazne uplatňuje kritérium zachovalosti zúbkov, pôvodného lepu či sviežosti farieb, ktoré je príznačné rovnako pre vrcholné filatelistické „perly“, ako aj pre známky úplne bežné.

Takže i tu jedna dobrá rada: stopercentnú cenu má známka v stopercentnej kvalite!

Námetom série boli antické motívy: 1 lepton a 2 lep. socha Lyssipovej školy „Pästiar“ (4), 5 a 10 lep. legendárny „Diskobolos“ (5) podľa kópie nezachovaného originálu Myronovej sochy, 20 a 40 lep. amfora s vyobrazením bohyne „Atény bojovnej“ (6), 25 a 60 lep. „Štvorzáprah s Niké“, okrídlenou bohyňou víťazstva (7).

Známky prvej olympijskej série boli jednofarebné, ako to bývalo v tých časoch pravidlom. Tlačili ich v Paríži. Po čase, keď sa predovšetkým vyššie hodnoty stali vzácnymi, tlačili ich pokútne z napodobených štočkov falšovateľa. Je ich preto potrebné overovať filatelistom-znalcom, ktorý falzá rozpozná a pravé známky označí na rube svojou, značkou. Tento postup platí samozrejme i pri iných vzácných známkach. Tieto „filatelistické exkurzie“ mi čitatelia, dúfam, prepáčia, no i o týchto veciach musí zberateľ vedieť.

Dnešné rozprávanie o prvých

olympijských známkach zakončíme konštatovaním, že poskytujú špecializovanému zberateľovi široké pole uplatnenia jeho študijných schopností. U nás sa však, až na nižšie hodnoty, vyskytujú zriedka. A tak sme mohli iba obdivovať „zlatý exponát“ Gréka Tsironisa na svetovej výstave poštových známok PRAGA-88. Celá séria vo štvorbloku (štvorici) je ozdobou známeho exponátu predsedu MOV *Jif* Juana Antonia Samarancha. Obálky s celou sériou opečiatkované v deň vydania známok (25. marca 1896) sa zachovali len tri a sú vlastne oveľa vzácnejšie ako modrý Mauritius...

MUDr. PETER OSUSKÝ, Csc

Prvé hry pod Akropolou

Bez šiestich rokov uplynulo od ich otvorenia storočie a Atény ohlásili svoju kandidatúru znovu na rok 1996. Majú preto nepochybne najlepšie šance usporiadať jubilejné hry. My sa však prenese pod Akropolu roku 1896, tak ako ju zachytáva najvyššia hodnota prvej gréckej olympijskej série (na snímke 1), ktorej nižšie hodnoty sme si predstavili v našej minulej rubrike.

Keď vznikol organizačný výbor aténskych hier na čele s Demetriosom Vikélesom (2), stál pred zásadným problémom: Atény nemali súci štadión. Panaténajský štadión, dejisko rovnomenných antických hier (síce menej významných, než tie konané v Olympii, ale aj tak populárnych) bol síce celý z mramoru, ale - v rozvalinách. Jeho renovácia by bola pre organizátorov priveľkým sústom. No na svete boli i bohatí Gréci. Najbohatší z nich, bankár Georgios Averoff, žijúci v Alexandrii, sa podujal financovať jeho obnovenie. A tak ho i dnešný turista vidí v lone nízkych vrškov, ktoré otvárajú panorámu Akropoly a mesta pod ňou, tak ako ho videl autor 1 -drachmovej známky (3). Ani na bankára Averoffa však grécka pošta nezabudla (4) a aj my sa k nemu v súvislosti s jeho štedrým vreckom ešte vrátíme.

A tak keď hry za tónov olympijskej kantáty na slová básnika Kostisa Palamasa (5) otvorili, mali atléti kde behať, gymnasti kde cvičiť a diváci kde sedieť - miest bolo na mramorových sedadlách 60 tisíc! Zákruta bola síce prudká - štadión bol tvaru „U“ a mal len jeden oblúk, ale ani atletika ešte nebola taká ako dnes. (A bola bez anabolík, hoci iné dnes zakázané povzbudzujúce látky sa veru občas používali, o. i. dokonca strychnín - vo vyšších dávkach smrtiaci jed!)

To, ako sa štartovalo v šprinte na 100 m, vidíme na fotografii z jedného z rozbehov. Len víťaz, Američan Búrke zakľakol do jamiek v škváre. Pre nás je grécka známka so

spomínaným motívom (6) zaujímavá tým, že v tejto disciplíne získal bronzovú medailu rodák z Hronca Alojz Sokol. Bohyňa víťazstva Niké, na známke hodnoty 5 drachm znázornená podľa Paioniovej sochy (7), sa vôbec často usmievala práve na amerických športovcov, ktorí už vtedy pestovali atletiku na „modernej“ úrovni.

Filatelicia sa však vtedy pestovala „klasickejšie“, a to malo za následok, že sa zničilo väčšina listov pohľadníc za účelom zaplnenia políčka na predtlačenom liste albumu vo viac či menej honosných tvrdých doskách alebo v obyčajnom, u papiernika kúpenom zošite, kam lepili svoje poklady zberatelia. Nájst' dnes obálku s olympijskou známkou vydania 1896 je obrovské šťastie a nájst' ju s hodnotou vyššou ako 25 lep., čo bolo poštovné z Grécka „k nám“, teda do Rakúska-Uhorska, sa podarí hádam raz za život - hlavne s drachmovými hodnotami. Že išlo o vysoké nominálne hodnoty, dokazuje fakt, že doporučený list do zahraničia stál len 60 lep. a drachmové

hodnoty sa využívali zväčša len na ťažších cenných listoch, ktoré obsahovali vyššie obnosy peňazí. Aj doporučený list (8) je po takmer sto rokoch veľmi vzácny.

I dnes sa väčšina korešpondencie zasiela „obyčajne“, zvláštne „narábanie“ so zásielkami (expres, doporučené, cenný list) je však pre filatelistu korením v zbieraní tzv. celistvostí, Celistvosť je obálka, pohľadnica, proste všetko to, čo prešlo poštovým stykom. Zbieranie celistvostí je dnes čoraz populárnejšie a cena známky na zachovalej obálke je - predovšetkým u starších vydaní - niekedy mnohonásobne vyššia ako tej istej známky „okúpanej“. Má totiž pre pravého zberateľa magické čaro.

MUDr. PETER OSUSKÝ, CSC

Úspešné vykročenie

Na Aténskych hrách v roku 1896 súťažilo v deviatich z jedenástich pôvodne plánovaných športov 311 športovcov z trinástich krajín. Keď porovnáme tento údaj so 7147 účastníkmi mníchovskej olympiády, ktorí reprezentovali 121 štátov, či so Soulom, vidíme aký obrovský krok od skromných začiatkov ku gigantickej súčasnosti olympijské hnutie urobilo.

Okrem najpopulárnejšej atletiky malo svojho hrdinu aj plávanie, považované dnes za druhý najvýznamnejší olympijský šport. Bol ním Maďar Alfréd Hajós (na známke č. 1), ktorý vyhral dve zo štyroch plaveckých disciplín. V plaveckom „maratóne“, ktorý meral 1200 m, predstihol druhého v cieľi o viac než dve a pol minúty. Okrem športového umenia to vyžadovalo aj veľa nadšenia a osobnej statočnosti. Súťažilo sa totiž v morskej zátoke prístavu Pirea, ktorej „jarná voda“ mala okolo 10-12 stupňov Celzia. Pozoruhodnosťou je fakt, že Hajós získal svoju ďalšiu medailu o 28 rokov - na OH '24 v Paríži (2). Bola mu udelená za projekt štadióna a bola strieborná. Spolu s architektom Lauberom ju získal v umeleckej súťaži, ktorá bola súčasťou programu hier v rokoch 1912-1948. Súťažilo sa okrem staviteľstva i v literatúre, hudbe, maliarstve a grafike, ako aj v sochárstve a podmienkou bola športová téma diela.

Uhorskí športovci (a medzi nimi i rodom Slováci, ako už minule spomínaný Sokol) sa v Aténach zaradili medzi vyspelé športové krajiny a toto miesto si udržiavajú až do súčasnosti. Sám Sokol bol členom Budapeštianskeho atletického klubu, ktorého založenie si maďarská pošta pripomenula v roku 1925 peknou propagačnou strojovou pečiatkou (3). Zároveň vyšla jedna z prvých neolympijských športových sérií, ktorej známky sa predávali so 100% prirážkou na nominálnu cenu - v prospech športu. Upozornenie o účele príplatku bolo vytlačené na rube každej známky (4), čo je v

histórii filatelie veľmi zriedkavá forma informovania prispievajúcich. Strojové pečiatky sa stali populárnou formou propagácie významných udalostí a jubileí. Keďže sú často na „obyčajnej“ korešpondencii, končia v koši a stávajú sa preto vzácnymi - ako táto maďarská. Svoju propagačnú úlohu plnia vtedy, ak sú dobre vyryté.

A keď sme už boli pri dobročinnosti vo svete známok, nemenej veľkoryso prispel ku skrásleniu Atén ich bohatý občan Evangelos Zappas, keď dal postaviť palác Zappeion. Ten sa stal dejiskom súťaží v šerme, jedinej disciplíny, ktorá neprebíhala pod holým nebom. Bola to vlastne prvá olympijská „športová hala“, bola postavená v antickom štýle, ktorý bol taký populárny v Európe druhej polovice 19. storočia (5).

Atletikou sa hry začínali a atletika v ich programe dominovala. Pozoruhodné bolo, že imitácia antických vzorov a štúdium Myronovho diskobola (6) viedlo k tomu, že sa disk hádzal z vyvýšeného podstavca. Našťastie ešte

neexistovala „otočka“, inak by sa každý „prešľap“ končil pádom.

Pravým vyvrcholením hier však bola posledná disciplína, pre Grékov taká drahá: beh maratónsky. Zvíťazil predtým úplne neznámy pastier oviec (alebo poštar? - pramene sa rozchádzajú), Spyridon Louis, ktorý nikdy vytrvalostný beh netrénoval. Jeho pribehnutie na štadión rozjasalo viac než 60 000 divákov (7) a Coubertin označil túto chvíľu za najfascinujúcejší zážitok svojho života. Na Louisa čakala olympijská medaila (8), mnoho darov, medzi nimi vládný dar 25 000 drachiem, ktoré ho urobili zámožným človekom. Skutočnosť, že bol ženatý a otec piatich detí mu však zabránila stať sa dedičom už minule spomínaného bankára Averoffa, najbohatšieho Gréka tých čias. Ten totiž sľúbil víťazovi za ženu svoju dcéru a s ňou rozprávkové veno. Podmienky boli dve: víťaz musel byť Grék - a musel byť slobodný!

MUDr. PETER OSUSKÝ, CSc